

BOHUSARVET

Tidskrift för Bohusläns hembygdsförbund 2022:3 årgång 16

Giftpilar

i Bohusläns museums samlingar

Lejon, örnar och jungfrur
– finnvävarnas motiv

Magasin MOD

5

Magasin MOD – om jämställdhet och rösträtt 3

Hembygdsresan 5

Giftpilar och spjut i Bohusläns museums samlingar 6

Allt från dinosaurier till mormor på världskongress i Aten 10

Stigars värde – bevaras så länge de används 11

Finnvävarnas mönster och motiv 13

Diplom från Bohusläns hembygdsförbund 16

En nybyggd 1300-talskyrka 17

Det händer på Bohusläns museum 18

Boktips 20

Notiser 22

6

10

11

13

Omslag fram
Utsikt från Kungshamn mot Hällö och Smögen.
Foto Marika Russberg

20

Omslag bak
Hembygdsresan. Läs mer på sidan 5.
Foto Marika Russberg

Några tankar...

... när dessa rader skrivs är att det är Krisberedskapsveckan i Sverige. Detta är en årlig informationskampanj från Myndigheten för samhällsskydd och beredskap med målet att vi ska vara förberedda för en eventuell kris eller i yttersta fall krig. I år är krisberedskapsveckans tema mat.

Klimatförändringarna, pandemin, it-attacken mot en matkedja, kriget i Ukraina och energikrisen har gjort oss mer medvetna om samhällets sårbarhet.

Hur hänger dessa dystra inledningsrader ihop med Bohusarvet? Jo, Bohusarvet lyfter kultur- och naturarv, bland annat genom att berätta om den mångfald av upplevelser och kunskaper som Bohusläns hembygdsförbunds medlemsföreningar erbjuder. Hos kulturarvsföreningar finns mycket kunskap och källor som handlar om självhushållning, återbruk och hållbarhet, något som är aktuellt när det gäller beredskapen, särskilt hemberedskapen. Hos kulturarvsföreningar finns föremålen som använts för självhushållning, berättelserna om tider när detta levnadssätt var

det naturliga och kunskaperna kring detta, allt från beskrivningar av metoder, dagböcker om livet, bilder och mycket mer. Vi behöver inte uppfinna hjulet igen, utan vi bör ta tillvara den kunskap som tidigare generationer hade och utövade som en naturlig del i vardagen. Och det är hos kulturarvsföreningarna som detta vårt gemensamma minne finns och förvaltas. Detta kan komma till stor nytta!

Marika Russberg
Redaktör

Några rader också om innehållet i detta nummer av Bohusarvet där du för en stund kan läsa om allt från giftpilar i museisamlingar, om finnvävarnas intressanta mönster, några glimtar från sommaren som gått och tips på utflykter att göra och böcker att läsa i höst. Hoppas du hittar något och lite till som just du tycker är intressant!

Magasin MOD

Magasin MOD utgett av Bohusläns hembygdsförbund och Bohusläns museum.

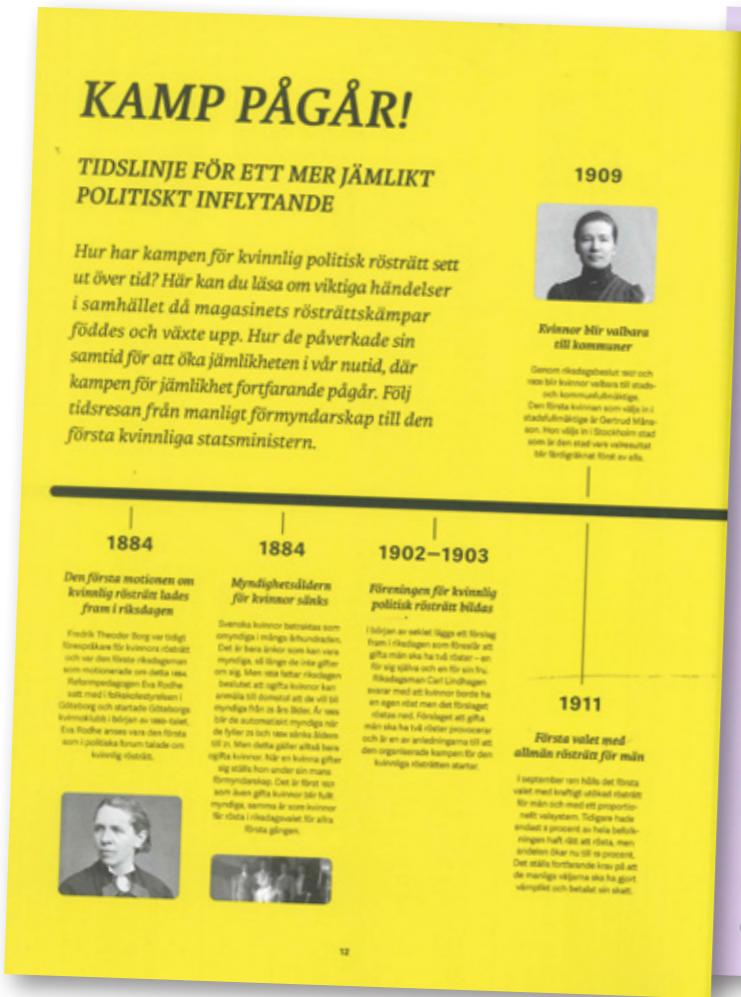
Bohusläns hembygdsförbund och Bohusläns museum har tillsammans gett ut Magasin MOD, en publikation som bjuder på ingående porträtt av några av de kvinnor i Bohuslän som kämpade för kvinnlig politisk rösträtt. Magasinet är en fördjupande fortsättning på utställningen MOD2021 och forskningsprojektet MOD – jämställdhet och rösträtt.

Om kvinnorna och demokratins genombrott

I magasinet beskrivs demokratins genombrott och här berättas om fjorton av de kvinnor runt om i Bohuslän som kämpade för kvinnlig politisk rösträtt. Här finns också artiklar om konsten att tala för sin sak och kvinnorrättsrörelsens trygga rum. Forskare medverkar med artiklar om rösträttens garderob och om musikens betydelse inom rösträttskampen. De platser som de kvinnliga rösträttskämparna kom från eller verkade på beskrivs med tips om platser att besöka och om att kulturarvsföreningarna på platsen kan visa och berätta mer om platsen.

Magasinet säljs via Bohusläns hembygdsförbund och Bohusläns museum, se kontaktuppgifter längst bak i Bohusarvet.

Del av tidslinjen i Magasin MOD som berättar om demokratins utveckling och genombrott i Sverige.

En av de platser som har anknytning till Bohusläns rösträttskampar, här Alma Hallgrens Lysekil.

Affischutställningen MOD

Hos flera av Bohusläns hembygdsförbunds medlemsföreningar visas affischutställningen MOD under hösten och framåt. I utställningen presenteras 14 av de kvinnor runt om i Bohuslän som kämpade för kvinnlig politisk rösträtt och om rösträttskampen i Bohuslän, Sverige och världen.

Föreningarna arrangerar föredrag och andra aktiviteter kring utställningen.

På mod2021.se finns en mängd material om rösträttskampen i form av text, bilder, filmer, ljudklipp med mera och möjlighet att själv bidra med dina tankar om demokrati, jämställdhet och rösträtt.

Ur affischutställningen MOD som visas runt om i Bohuslän från hösten och framåt.

Hembygdsresan

Aktiviteter för barn hos kulturarvsföreningar

Under några somrardagar arrangerade Bohusläns hembygdsförbund och Bohusläns museum aktiviteter för barn hos några av hembygdsförbundets medlemsföreningar. Detta är en del av Allt från dinosaurier till mormor – från baktid till framtid.

Prova på!

Museipedagog Elisabeth Corsander och kulturarvskonsulent Marika Russberg reste med material och rekvisita till

kulturarvsföreningar runt om i Bohuslän och arrangerade aktiviteter för barn. Nära 200 besökte kulturarvsföreningarna och provade på att tvätta som förr, göra bivaxljus, leka lekar från förr, skriva på griffeltavla, bära vattenhinkar med ok och gissa föremål ur föreningens samlingar.

Hembygdsresan är en del i projektet Allt från dinosaurier till mormor – från baktid till framtid som handlar om lärande genom kulturarv och med det övergripande temat hållbarhet. Läs mer om Allt från dinosaurier till mormor på sidan 10. Hembygdsresan fortsätter nästa sommar.

Text och foto Elisabeth Corsander, museipedagog Bohusläns museum och Marika Russberg, kulturarvskonsulent Bohusläns hembygdsförbund

1 Elisabeth Corsander, museipedagog Bohusläns museum, berättar om hur det var att bära vattenhinkar med ok. Barn som besökte Sörbygdens hembygdsförening tyckte det var roligt att prova att bära oket och fick en förståelse för att det var tungt att bära vattenhinkar. Detta kan också ge kunskap om att vi bör hushålla med resurser som till exempel vatten.

2 Barnen som besökte kulturarvsföreningarna kunde prova på att göra bivaxljus och skriva på griffeltavla och sudda med hartass. Här hos Svenneby hembygdsförening.

3 Att tvätta var populärt! Här tvättas som förr med såpa och tvättbräda för att sedan hänga tvätten på tork mellan äppelträden hos Stångenäs hembygdsförening. Barnen fick en förståelse för att det tog tid att tvätta före tvättmaskinen var uppfunnen, men också att det inte är så svårt att tvätta för hand.

4 Att gissa vad föremålen använts till tyckte många barn var roligt. Och att fundera över om vi fortfarande använder denna typ av föremål eller om de har ersatts av något annat. Här föremål från Villa Solfrid, Elin Sundbergs vänförening.

5 Även små barn kan tvätta kläder för hand, här Rut 2½ år som använde tvättbräda och även hängde upp tvätten på tork.

Giftpreparerade pilar och spjut

Om hälsoskadliga ämnen i samlingar

Bohusläns museums grundläggande uppdrag idag består i att samla in, förvalta och tillgängliggöra museiföremål, arkivalier och bilder för kommande generationer. Samlingsförvaltarna på Bohusläns museum har periodvis de senaste två åren arbetat mer med en del av samlingen som innehåller den typen av föremål som kan knytas till exempel till Elmer Göransson. 2021 fick museet en förfrågan om att kartlägga material från Afrika och Australien i samlingarna. Förfrågan föranledde en inventering av materialet som bland annat innefattade cirka 200 pilar från ursprungsbefolkningar i Afrika och Australien.

Bohusläns museums bildande och samlingar

Under våren 1861 togs initiativet att bilda ett museum i Uddevalla. Drivande bakom det som 1862 fick namnet Uddevalla museum var framstående personligheter i staden som ingick i organisationen Sällskapet X. Att bilda ett museum på 1800-talets senare hälft låg i tiden och flera andra stadsmuseer bildades ungefär samtidigt¹. De tidigaste föremålen som kom att ingå i museisamlingen på Uddevalla museum hade en tydlig naturvetenskaplig prägel. Förutom många naturalier, insamlade vid museets grundande och även senare, bär också Bohusläns museums samlingar vittne om den kapplöpning att "upptäcka" och göra anspråk på länder bortom Europas gränser i början av 1900-talet. I förhållande till hela museets samling är denna typ av föremål relativt få. Föremålen aktualiseras inte minst av förfrågningar och utredningar på initiativ av föreningar och organisationer med representanter från ursprungsbefolkningar idag. För Bohusläns museums del är det tydligt att personer med koppling till

Uddevalla värvades till långväga expeditioner tack vare erfarenhet från arbete på sjön. Dessa personer återvände hem med föremål som i många fall skänktes till museet och bidrog till att samlingen idag innehåller föremål från länder i Afrika, Oceanien och Asien. En av dessa personer, Elmer Göransson, var i arbete i det Belgiska Kongo 1903-1932 med några korta avbräck. 164 av föremålen i Bohusläns museums samlingar kan knytas till honom. I boken *Den vite mannens grav* av John E. Persson går att läsa om fristaten Kongo och erövrandet av floden för att upprätta handelsplatser. Boken har även en förteckning över vilka svenskar som var i arbete där mellan år 1880 och 1908². Andra personer att nämna i sammanhanget är Axel Werner Hoppenrath och Hilmer Hedberg. Hoppenrath var löjtnant i kongolesiska statens tjänst

Pilsamling ur Bohusläns museums samlingar.

Notering om att pilarna i Bohusläns museums samlingar är giftpilar.

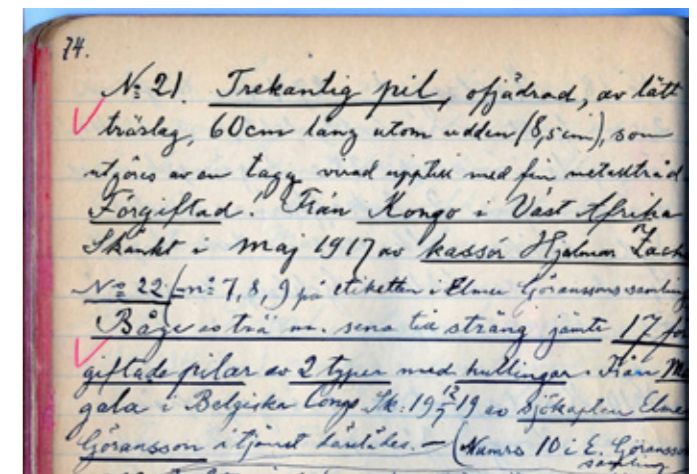
Ur Knut Adrians handskrivna katalog. Knut Adrian var museets intendent 1915-1922.

i slutet på 1800-talet. Hilmer Hedberg arbetade med valfångst i Australien på mitten av 1800-talet. Liksom Elmer Göranssons föremål skrevs in i samlingen, finns även föremål från dessa personers långväga arbetsorter där idag.

Giftpreparerade pilar i samlingarna

I samlingarna finns föremål där hantering kan innebära hälsorisker, antingen på grund av att föremålen är skadliga i originalform eller på grund av behandlingar som lämnat skadligt innehåll. Efter initiala undersökningar verkade pilarna kunna utgöra en sådan hälsorisk att en riskanalys behövde göras innan museets personal kunde börja hantera pilarna. Målet med projektet var att inventera, fotografera och förbättra förvaringen av pilarna. Tack vare museintendent Knut Adrian Andersons kataloger, upprättade mellan 1916 och 1919, kunde uppgifter om förgiftade pilar bland de 169 pilarna hittas. Pilarna förgiftades när de var i bruk, främst med gifter med ursprung i växtriket.

Jesper Nilsson, samlingsutvecklare (till vänster) och Madelein Arnoldsson, konservator (till höger) på Bohusläns museum, under arbetet med att inventera och fotografera de giftpreparerade pilarna i Bohusläns museums samlingar.

För att ta reda på om giftet fortfarande kan vara potent söktes information och råd från museer med specialkompetens på denna typ av material. Det är dyrt och krångligt att undersöka gift på preparerade vapen, men några museer utomlands och i Sverige har haft projekt där det gjorts. Liksom i Bohusläns museums samling är det noteringar i äldre kataloger, just om att pilen är förgiftad, som legat till grund för undersökningarna. Finns den här noteringen, är det alltså klokt att utgå ifrån att materialet är förgiftat. Victoria and Albert Museum analyserade pilar från

Pilar som inte är giftpreparerade förvaras i lådor.

Assam i Indien och Myanmar i Sydostasien som visade att giften fortfarande kunde vara potenta. Typerna av gift varierar men härstammar vanligtvis från växtriket. Enligt artikeln från Victoria and Albert Museum kan det vara gift från *Antiaris toxicaria* - en mullbärsväxt (Ostindien), *Strychnos* - från kurarebusksläktet, och Strofantsläktet i familjen med olean-derväxter (Afrika och Asien). De verksamma ämnena (antiarin/stryknin/strofantin) kommer antingen från saven eller från krossade frön och appliceras bakom pilspetsen. De orsakar skada på nervsystemet som leder till förlamning och hjärtstillestånd³.

Risikanalyt, framtagande av arbetsmetod och genomförande

Klart stod att försiktighet skulle tillämpas inför hantering av det giftpreparerade materialet. Den största risken är att få ett stick av pilspetsarna. Personlig skyddsutrustning i form av tjocka bomullsoveraller och tjockare handskar i nitril samt skyddsskor med stålförstärkt tå användes av de som skulle jobba med pilarna.

Sjökapten G. Elmer Göransson arbetade i det Belgiska Kongo i början av 1900-talet och skänkte föremål till Uddevalla museum, nuvarande Bohusläns museum.

Paus varannan timme hölls, för att inte tappa fokus och koncentration som leder till slarv. När det avgränsade arbetsområdet lämnades byttes kläderna, kastades handskarna och tvättades händerna. Om någon ändå skulle få ett stick gjordes en lista över potentiella gifter för att kunna upplysa sjukvården. En mindre risk låg också i att hantera pilarna och sedan röra vid ansiktet, som vi gärna gör, och på så vis få in preparatet i kroppen. Mask användes för att förhindra detta, även fast giftpreparaten inte är speciellt flyktiga. Ensamarbete med pilmaterialet fick inte förekomma. Bord och vagnar som kunde kontamineras av pilgiftet täcktes med plast under arbetets gång och rengjordes efteråt.

När pilarna inventerats och fotograferats packades de giftpreparerade pilarna i rör av papp med plastlock i ändarna och med dödskallesymbol (se bild sid 9). Detta är ett rekommenderat sätt att packa denna typ av föremål på. På förpackningen framgår hur pilarna ska tas ur röret och hur de är packade. En nackdel med denna typ av packning är att pilarna inte går att se. Men fördelarna, förförallt att ingen ska råka skada

sig av misstag, bedöms vara större. Pilar som inte varit preparerade med gift men ändå är vassa packades så de går att hantera utan att hantera själva pilen. Alla pilar placerades sedan i magasinet på en plats där aktiviteten inte är så hög.

För att medvetandegöra personer som kan komma i kontakt med olika hälsoskadliga ämnen i samlingar kan faropiktogram användas för att ge en indikation om faran. Olika faropiktogram står för olika saker och är framtagna efter internationella standarder. Det går att läsa om de olika faropiktogrammen på hemsidan till den statliga myndigheten Kemikalieinspektionen⁴. För giftigt material är det den klassiska dödskallesymbol som gäller. Denna symbol ska finnas på förpackningar med de giftpreparerade pilarna.

Resultat

Projektet har lett till en bättre översikt av materialet då föremålskatalogen uppdaterats med nya uppgifter och inventeringen visat materialets omfattning. Materialet har också i högre grad än innan tillgängliggjorts med fotografier via museets digitala fönster in i samlingen på digitaltmuseum.se⁵.

Förvaringen av pilarna har förbättrats vilket också lett till större tillgänglighet då det tidigare kunde vara svårt att hitta bland pilarna på grund av skaderisken hanteringen innebar. Nu är också risken mindre att någon av misstag skulle skadas av en pil.

*Text Madelein Arnoldsson,
konservator Bohusläns museum
Foto Bohusläns museum*

Råd för arbeten med hälsoskadliga ämnen i samlingar

I Bohusläns museums Samlingsförvaltningspolicy från 2021 står att "Riktlinjer och Rutiner för arbete med hälsovådliga objekt ska finnas, som innefattar hur man går tillväga före, under och efter arbetet med hälsovådliga objekt, till exempel risikanalys, användning av personlig skyddsutrustning och hantering av avfall". Projektet med de giftpreparerade pilarna blev en god övning i hur arbete med hälsoskadligt material kan gå till. I museisamlingar finns

NOTER

- 1 Ängermark, Wilhelm och Granat, Stellan. Om Uddevalla museums grundande och konservatorisen Carolina Christiansson. I Bohuslän årsbok 1984, Kjerstin Cullberg och Elizabet Ståhl (red.), 63-73. Uddevalla: Risbergs tryckeri AB, 1984.
- 2 Persson, John E. Den vite mannens grav. Vänersborgs Offset AB: Tre böcker förlag AB, 1986.
- 3 Victorian and Albert museum. Collections, Object stories, Poisoned arrows. Victorian and Albert museum. 2022. https://web.archive.org/web/20060825134119/http://www.vam.ac.uk/collections/asia/object_stories/arrows/index.html (hämtad 2022-08-10)
- 4 Kemikalieinspektionen. Märkning och farosymboler. Kemikalieinspektionen. 2022. <https://www.kemi.se/kemikalier-i-vardagen/vara-rad-om-kemikalier-i-vardagen/markning-och-farosymboler> (hämtad 2022-08-10)
- 5 Bohusläns museum. Digitalt museum. <https://digitaltmuseum.se/search/?q=pil&aq=owner%3F%3A%22S-BM%22%20type%3A%22Thing%22&o=0&n=252> (hämtad 2022-08-10).
- 6 Riksantikvarieämbetet. Vårda-väl blad. Riksantikvarieämbetet. <https://www.raa.se/hitta-information/publikationer/var-da-val-blad/> (hämtad 2022-08-10).

Pilar, både de som är giftpreparerade och de som inte är det, i Bohusläns museums samlingar går att se på digitaltmuseum.se.

ofta många olika material som kan vara hälsofarliga. Det kan röra sig om prepareringsmedel i fjäder, päls och skinn, olika insektsbekämpningsmedel, bly och annat. Material som möglat kan också innebära en hälsorisk. Innan ett arbete med okänt material påbörjas är det bra att ta reda på så mycket som möjligt om materialet.

Riksantikvarieämbetet har tagit fram en rad *Vårda-väl blad* som behandlar olika hälsofarliga ämnen i samlingar med användbara råd. Dessa går att hitta via ämbetets hemsida⁶.

ALLT FRÅN DINOSAURIER TILL MORMOR – FRÅN BAKTID TILL FRAMTID

på OMEPs världskongress i Aten

Sedan flera år har förskolor, kulturarvsföreningar – Bohusläns hembygdsförbund och Bokenäs hembygdsförening och Bohusläns museum samverkat för att förskolor ska arbeta mer med kulturarv i vardagen på förskolan. En metod har testats där lärande genom kulturarv har skett på flera olika sätt. I somras presenterades projektet på OMEPs världskongress i Aten.

Besök i förskolan

Kulturarvsföreningar och Bohusläns museum har besökt förskolor och haft med äldre föremål som barnen fått gissa vad de använts till, vad de är gjorda av och om det finns motsvarigheter till föremålen idag. Barnen, 5-åringarna i förskolan, har också fått ta med ett föremål hemifrån som de tror är gammalt. Det har varit allt från en bunke som barnets mormor brukade baka kakor i till en pekbok barnet haft för 4 år sedan. För små barn är tidsperspektiven annorlunda såklart, och riktigt gamla saker tycker barnen är saker som är rostiga, jordiga och kanske lite trasiga.

Vid besöken har det blivit samtal om återbruk och vad vi gör när saker går sönder – lagar dem eller köper nya. Besöken i förskolan har också inneburit generationsmöten mellan äldre i kulturarvsföreningar och barnen i förskolan.

Besök på hembygdsgården

Förskolebarnen har också besökt en hembygdsgård och fått prova på sysslor som förr i tiden: att kärna smör, bära ved, hämta vatten i brunnen, åka häst och vagn, gå i skolan som förr och leka lekar från förr.

På OMEPs världskongress i Aten fanns 65 nationer representerade, Längst fram från vänster Elisabeth Corsander, museipedagog, och Marika Russberg, kulturarvskonsulent.

Eget skapande och utställningar

I förskolan har barnen skapat i olika material och utifrån olika teman och detta har visats i utställningar på Bohusläns museum tillsammans med barnens tankar och funderingar. Tankar om tid, förr i tiden och framtiden har

också lockats fram hos barnen. Sånger och ramsor från förr har sjungits och pratats om.

Allt från dinosaurier inbjudna till OMEPs världskongress i Aten

En inspirationsskrift och ett tips-häfte har producerats och Allt från

Utsikt över Aten från Akropolis

Representanter från Bokenäs hembygdsförening, Bohusläns museum och Bohusläns hembygdsförbund under förskolans besök på Bokenäs hembygdsgård. Foto Marcus Hermansson

Barnen fick åka häst och vagn. Här får hästen vila en stund. Foto Marika Russberg

dinosaurier till mormor var finalist i Fuims, föreningen för pedagogisk utveckling i svenska museer, Årets pedagogiska projekt och har nominerats till svenska Unesco-priset av OMEP, Organisation for early childhood education. OMEP arbetar för barns rättigheter till trygghet, hälsa och utbildning och har rådgivande status i FN, UNESCO, UNICEF och Europarådet. OMEP har utnämnt Allt från dinosaurier till ett hedersnämmande och bjöd in Allt från dinosaurier till OMEPs världskongress i Aten i somras. Så Elisabeth Corsander, museipedagog på Bohusläns museum och Marika Russberg, kulturarvskonsulent Bohusläns hembygdsförbund, deltog och presenterade Allt från dinosaurier. På kongressen deltog OMEP-medlemmar från 65 nationer!

Nu planeras för hur Allt från dinosaurier till mormor ska vidareutvecklas framöver.

Text Elisabeth Corsander och Marika Russberg

Under kongressveckan i Aten passade Elisabeth Corsander och Marika Russberg på att besöka kollegor vid Acropolis museum.

Från vänster Elisavet Merkouri, Marika Russberg, Elisabeth Corsander och Dora Panagiotidou.

Skriften och tipshäftet Allt från dinosaurier till mormor – från baktid till framtid finns att ladda ner från Bohusläns hembygdsförbunds hemsida, under Projekt.

Från vänster Marika Russberg, Inger Engdahl, svenska OMEPs ordförande och Elisabeth Corsander, vid OMEPs världskongress i Aten i juli. Foto: OMEP

Stigars värde som kulturarv lyfts fram

Stigar är levande spår av det förflutna. Stigar leder både framåt, för de som går på dem, och bakåt i historien. Dessa smala vägar finns världen över och är lika gamla som mänskligheten. Men de bevaras bara så länge de används, så länge vi trampar på lämningen. Rörelsen blir en del av ett levande kulturarv.

Stigarna berättar

Människans historia och kulturarv på olika platser är ofta väl utforskad och dokumenterad. Det som ibland binder samman platserna är stigar och detta kulturarv är inte så väl dokumenterat.

I en nyutkommen antologi ger 15 forskare från olika länder – Sverige, England, Israel och Indien med flera länder, sin syn på de smala, och kanske ibland förbisedda, vägarna. För många andra kulturarv gäller se, men inte röra, med stigar är det tvärtom. Detta kulturarv bevaras bara om det används. Stigarna beskrivs utifrån olika teman som historia, berättande

och kulturarv. Även om stigar ofta är förbisedda, så finns det forskning som har tittat på stigar som historiska lämningar.

Det finns kyrkstigar och skolstigar som vittnar om gamla rörelsemönster i vardagen. Även samexistensen med djuren i det forna bondesamhället märks där kostigarna också användes av människorna.

Kring pilgrimsleder finns historier och sägner som lever vidare än idag.

I England finns den gamla rätten Rights of way, som kan översättas till en sorts allemansrätt att få gå på en stig. Denna rätt har även satts på pränt i lagar, där en stig som använts i mer än 20 år var att betrakta som allmän.

I finnskogarna i norra Värmland har många av gårdarna bevarats, men stigarna som gick mellan gårdarna riskerade att falla i glömska när bilvägar tog över som transportled. Nu har man valt att inkludera en del av de gamla stigarna i vandringslederna som finns där.

Helt immateriella stigar finns också, till exempel i dataspel. Moderna dataspelsvärldar är ofta väldigt stora och svåra att överblicka och därför väljer spelarna att navigera och förflytta sig mellan viktiga ställen genom att skapa stigar att förflytta sig på.

Att bevara stigar

Visst tillkommer nya stigar och andra försvinner, men ofta fortsätter vi följa de stråk där andra gått före oss. Ändå har stigarna sällan betraktats som ett värdefullt kulturarv, kanske för att de är så anspråkslösa och flyktiga. Det är svårt att bevara stigar för framtiden i ett statiskt skick, eftersom de måste användas. Om användningen ändras, så ändras också stigen.

Källa Göteborgs universitet

En stig på en ö i den bohuslänska skärgården.
Foto Marika Russberg

Finnvävarnas klassiska mönster och motiv

I tidigare nummer av Bohusarvet har du kunnat läsa om den bohuslänska dubbelväven, så kallad finnväv. Det är Tom Lundin, professor emeritus vid Uppsala universitet och sommarboende på Tjörn sedan 1948, som fördjupat sig i vävarnas teknik, mönster och bildspråk. Tom Lundin har berättat om finnväv i Bohusarvet 2020 nr 3 och 2021 nr 3 och nr 4.

Om finnvävens historia, om äldre finnvävar från 1700-talet i Bohuslän och väverskorna som skapat dem: Anna Britta Andersdotter, Anna Johansson, Selma Johansson och Alfrida Olsson. Även finnväven i vår tid beskrivs genom vävar skapade av Tora Johansson, Tjörn som är minst tredje generationens finnväverska efter sin mor Magdalena Rutgersson (1877-1952) och mormor Maria Relfsdotter (1834-1899). I detta nummer fördjupar sig Tom i finnvävarnas motiv.

Finnväv

Den äldsta kända finnväven i Sverige ingår i de bonader eller vävar som påträffades i en vedlår i Överhogdals kyrkas sakristia vid en renovering av kyrkan 1910. Bonaderna är daterade till någon gång mellan år 1040 och 1170. Idag kan bonaderna ses på Jamtli, Jämtlands läns museum i Östersund.

I Bohuslän är det framför allt på Tjörn och i Inlands Nordre Härad, delar av Stenungsunds och Kungälv kommun, som traditionen att väva dubbelväv eller finnväv har fortlevt från 1700-talet och fram till våra dagar. På Röhsska museet i Göteborg och på Bohusläns museum finns några äldre och stora vävnader från 1700- och 1800-talen.

Tekniken att väva mönstrad dubbelväv har funnits så långt tillbaka som man känner textil historia, till exempel redan i Persien på 1200-talet.

I Bohuslän är finnvävarna oftast vävda med ett lager färgad, oftast svart, ull och ett lager lin. Dubbelväven är vävd i tuskaft i vanlig vävstol med fyra skaft, som bildar mönster genom att två olika vävskikt korsar varandra.

Motiven

Det finns ett antal motiv, som har använts i finnvävar och så kallade finsketäcken. Motiven kan spåras tillbaka till åtminstone 1700-talet i Sverige, men förebilder finns också från medeltiden. Motiven har ofta en symbolisk innebörd, ibland med kristen/religiös förankring. Vivi Sylwan presenterade i en artikel (1933) en noggrann historik, framför allt när

det gäller motivet lejon och leopard.

Finnväven är i första hand ett konsthantverk hos allmogen, vars främsta, och ibland enda, litterära källa var bibeln. För en del motiv kan därför förebilden härledas till bibelcitater. Samtliga bibelcitater i denna text är hämtade från den bibelöversättning som gällde före 1917 och som var den som var väl bekant för väverskorna under 1800-talet och i början av 1900-talet.

Dubbelörnen, fläkt örnar

Dubbelörnen är ett bysantinsk-romanskt mönster och finns på sidentyger från 1100-talet. Dubbelörnen kallas också fläkt örns. Den symboliserade kejsarmakten i det romerska riket med dess båda kejsartroner i Bysans och i Rom.

I kristen tradition symboliserar dubbelörnen Kristi himmelfärd och den andliga makten (dubbel mening).

Till vänster dubbelörnen och till höger fläkt örns.

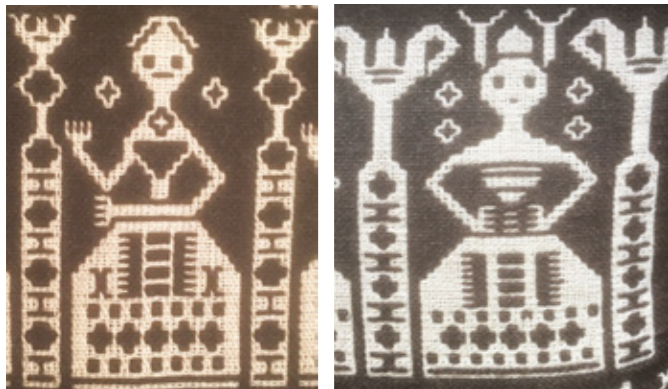

Till vänster lejon och till höger leopard.

Lejon – leopard

Lejonet och senare leoparden har förekommit i de bohuslänska finnvävarna sedan mitten av 1700-talet. Enligt Vivi Sylwan är leoparden en förändring och vävteknisk förenkling av lejonet.

”Lejonet av Juda”, Davids rotskott, är en benämning på Kristus i Uppenbarelseboken 5 (Boken med de sju inseglen), vers 5: ”Och en av de äldste sade till mig: gråt icke; se lejonet av Judas stam, Davids telning, har övervunnit, så att han kan upplåta boken och bryta hennes sju insegel.”

Till vänster fåvitsk jungfru och till höger vis jungfru.

Fåvitska jungfrur och Visa jungfrur

Jungfrur är kanske bland de vanligaste och mest populära motiven hos finnväverskor under 1900-talet. De visa (förståndiga) jungfrurna har en krona och en tänd lampa och de fåvitska (oförståndiga) har en enkel hätta och en släkt lampa. Jungfrur finns omnämnda i Matteus 25:1: ”Då skall himmelriket varda likt tio jungfrur, som togo sina lampor och gingo ut att möta brudgummen. Men fem av dem voro visa och fem fåvitska. De fåvitska togo sina lampor och togo ingen olja med sig; men de visa togo olja i sina käril tillika med sina lampor.”

”Den spelande haren” eller ”Kung David med harpan”

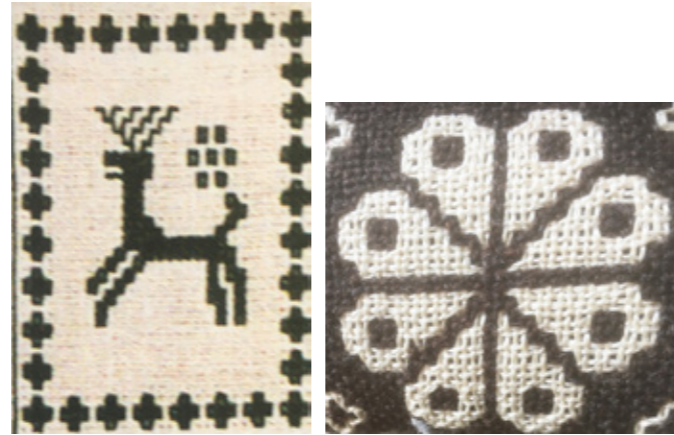
Den spelande haren härstammar säkerligen från någon populär djurfabel från medeltiden. Trekants-harpan finns avbildad redan under 1200-talet. I en

dalmålning från 1840-talet (i Skansens Delsbo-gård) är det psalmisten David, som spelar på instrumentet.

I Första Samuelsboken, kapitel 16:23 beskrivs hur David spelade för Saul: ”Och när nu gudsanden kom över Saul, så tog David harpan och spelade med sin hand; och Saul vederkvicktes, och det vart bättre med honom, och den onde anden vek ifrån honom.”

Hjorten

Hjorten har funnits på tyger från 500-talet. Hjorten symboliserar styrka.

Granatäpple

Granatäpplet var en central symbol inom olika myter, trosuppfattningar och religioner. Inom kristendomen har frukten symboliserat Guds nåderika välsignelse.

Lurblåsaren

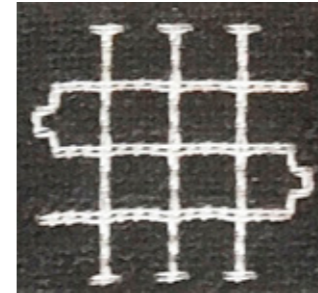
Lurblåsaren antas symbolisera de lurblåsare som fick Jerikos murar att falla, i Josua 6:4 står: ”Och sju präster skola bära sju jubelbasuner framför arken och på sjunde dagen skolen I gå omkring staden sju gånger, och prästerna skola stöta i basunerna och när det blåses i jubelhornet och I hören basunens ljud, då skall allt folket upphäva ett stort skri och stadsmuren skall falla ned där han står.

Spelande hare.

Kristusmonogram: IHS

Monogrammet IHS har förekommit på de bohuslänska finnvävarna åtminstone sedan slutet av 1700-talet (Sylwan, 1933). Förkortningen IHS står för Iesus Hominum Salvator (Jesus människornas frälsare). Ibland har uttydningen varit In Hoc Signo (vinces) I detta tecken (skall du segra). Bland svensk allmog utlästes förkortningen förr i tiden ofta som Iesus Herrens Son.

Kristi törnekrona

På de större vävarna finns ibland en bärd, som symboliserar Kristi Törnekrona.

Fåglar runt kruka

Detta mönster kallas också vasmönster eller ”kruketäcke”. Ur en vas eller kruka växer en blomma eller ett träd. På grenarna sitter små tuppliknande fåglar. Det tidigaste kända mönstret i Sverige är från 1782, på Säbyväven (se Lundin, 2021a) Mönstret härstammar troligen från renässansens sidenmönster.

Kock – tupp

Tupp heter kock på bohuslänska och det kommer sannolikt från engelskans ”cock”. Tuppen står för vaksamhet. Många svenska kyrktorn pryds av en tupp. Tuppen är en kristen symbol som påminner att man ska stå för sin tro. Tuppen är också en symbolisk kyrkväktare som vakar över församlingen och symboliserar förkunnandet av Kristi lära – dagens gryning i en högre mening.

Tuppen har förekommit i dubbelvävar under många hundra år. På

Bonad IV, daterad till 1000-talet, från Överhogdals kyrka i Härjedalen finns en stiliserad tupp.

Tuppen kan också uppfattas som Petrustuppen, Lukas 22:34, där det i tidigare bibelöversättningar står: ”Men han sade: Jag säger dig, Petrus: Idag skall icke hanen gala, förr än du tre gånger har nekat, att du känner mig.”

Stjärna med åtta uddar

Detta är ett av de vanligast förekommande motiven under 1800- och 1900-talen. Den åttauddiga stjärnan

representerar åtta former av rikedom (pengar, förmåga att transportera, oändligt välstånd, seger, tålmod, hälsa, kunskap och familj). Siffran åtta representerar också början, uppståndelse, frälsning och överflöd. Siffran sju är ett ”kompletteringstal”: den åttonde dagen är den första dagen i en ny sjudagarsvecka. Ett judiskt gossebarn omskärs på den åttonde dagen och kommer därmed att upptas i Guds förbund.

Jerusalemkors

Det speciella Jerusalemkors finns ibland på olika vävar. Korset är ett kryckkors med ett likarmat kors placerat mellan varje korsarm. I gamla ridarordnar symboliserar de fem korsen Jesus fem sår.

Text och bild Tom Lundin

Referenser

- BIBELN eller Den Heliga Skrift. Övers. af Kongl. Bibelkommissionen, Stockholm 1884.
- Christensson, Hans (2016) *Dubbelväv i Norden*. Eget förlag, Vänersborg.
- Lundin, Tom (2020) *Tora Johansson – finnväverska från Tjörn*. Bohusarvet, nr 3, sid 7-9.
- Lundin, Tom (2021a) *Om några äldre finnvävar från slutet av 1700-talet till början av 1900-talet*. Bohusarvet, nr 3, sid 16-18.
- Lundin, Tom (2021b) *Marianne Kristiansson – en nutida finnväverska*. Bohusarvet, nr 4, sid 16-17.
- Oscarsson, Ulla (2010) *De gåtfulla Överhogdalsbonaderna*. Jamtli förlag, Östersund.
- Sylwan, Vivi (1933) *Hur lejonet blev leopard*. ur Bohuslänska studier, sid 94-104.
- Wallgren, Stina (2007) *Finsketäcken i Bohuslän*.
- Vårt vävda kulturarv. (2019) Tjörns hembygdsförening.

Uppskattning för insatser för hembygden

Diplom från Bohusläns hembygdsförbund

Varje år uppmärksammas medlemmar i Bohusläns hembygdsförbunds medlemsföreningar för sina insatser och varje år utser också hembygdsförbundet böcker och skrifter till Årets hembygdsbok, -skrift och övriga publikation. Utmärkelserna delas ut på förbundets årsstämma eller vid annat tillfälle.

Till vänster Lilian Heijel från Kulturföreningen Gamla Grebbestad. Föreningen fick diplom för förenings skriftserie *Fem berättelser från Grebbestad förr i tiden*. Diplomet delades ut av hembygdsförbundets styrelseledamöter Gun Jarnedal och Berit Mellgren. Foto Birgit Greby

Margit Karlsson, Tjörns hembygdsförening, tar emot hembygdsförbundets hedersdiplom av hembygdsförbundets vice ordförande Lars-Inge Stomberg. Foto Birgith Åhs

Leif Jepsens bok *Getingsommar*, utgiven i samarbete med Partille hembygdsförening, utsågs till Årets hembygdsbok 2020. Här tar Leif emot diplomet. Foto Tipa Jepsen

Till vänster Arnold Andersson, Bokenäs hembygdsförening, som tilldelats hembygdsförbundets hedersdiplom. Till höger Mats Ekberg, vice ordförande hembygdsförbundet. Foto Anna Olsson

Ann Svensson, Partille hembygdsförening, tar emot hedersdiplom från hembygdsförbundet av Fredrik Olsson, styrelseledamot i förbundet. Foto Partille hembygdsförening

Nybyggd medeltidskyrka invigd, Södra Råda kyrka återuppbyggd efter att ha brunnit ned 2001. Foto Mimmí Göllas, länsstyrelsen Västra Götaland

EN NYBYGGD 1300-TALSKYRKA

Södra Råda timmerkyrka invigd

När unika Södra Råda kyrka brann ner 2001 beslutade Riksantikvarieämbetet att den skulle återuppföras. Tjugo år senare, i början av juni i år, invigdes kyrkan på nytt. Återuppbyggnaden har gett kunskaper om medeltida hantverk av internationell betydelse.

Ny kunskap om medeltida byggande

Den lilla timmerskyrkan i Södra Råda i Gullspångs kommun byggdes för ungefär 700 år sedan. I korret fanns fantastiska målningar från 1300-talet och i långhuset avbildningar från 1400-talet. Under 1800-talet revs många medeltida kyrkor i Sverige, men Södra Råda bevarades ända till vår tid. När kyrkan brann ner 2001 i en anlagd brand beslutades därför att den skulle återuppföras.

2002 instiftade Gullspångs kommun Insamlingsstiftelsen för Södra Råda Gamla Kyrkplats som äger och förvaltar den uppförda byggnaden.

Målningarna som gick förlorade i branden har ännu inte kunnat återskapas, men själva kyrkan har nu uppförts på nytt med hjälp av samma typ av verktyg och metoder som användes på 1300-talet.

Återuppbyggnaden av den nedbrunna kulturskatten har bedrivits som ett forskningsprojekt vid Göteborgs universitet. Kunskaperna som projektet bidragit med är av internationell betydelse.

Staten, genom Riksantikvarieämbetet och Länsstyrelsen Västra Götaland samt Västra Götalandsregionen, har varit huvudfinansierare för återuppbyggnaden.

–Det här har varit ett kunskaps- och kompetensprojekt av stort mått, som pågått under 20 års tid. Nu har vi kunskaper om hur man förmodligen gjorde i olika byggnadsskeden som vi inte hade tidigare. Ur denna tragiska händelse har vi kunnat hämta ny kunskap som hade varit svårt att få på annat sätt, säger länsantikvarie Mats Herklint.

Rekonstruktionsprojektet innefattar hantverks-

vetenskaplig forskning om medeltida trähantverk och kyrklig träbyggnadskonst samt forskning om digital dokumentation och visualisering. Genom studier av medeltida byggnader och skriftligt källmaterial formuleras antaganden om konstruktion och arbetsmetoder som prövas och utvärderas i full skala av kunniga hantverkare. Hantverkarna har tillika varit forskare.

I projektet har forskarna lagt mycket möda på att visa hur det gick till att bygga en kyrka. Från hur träden valdes ut i skogen, via bearbetningen för hand till byggvirke av olika slag, fram till hur virket förvarades i väntan på att byggmästaren skulle dra i gång uppförandet av kyrkan.

Bygget har gett ny kunskap kring bland annat arkitektoniska egenskaper, som att de skevheter i konstruktionen som antogs vara sättningar och förfall, såsom lutande gavlar och väggar, har visat sig vara del i en medveten gestaltning för att få byggnaden att se högre ut och kyrkorummet djupare.

Utvecklingen av nya metoder och tekniker sedan 1300-talet har skett med influenser utifrån och ibland av tvång. Med digerdöden försvann mycket viktig hantverksskicklighet och efter det utvecklades rationellare byggnadssätt, med mer standardiserade mått och moduler. Nya verktyg eller material förändrade också byggandet. Erfarenheterna från arbetet med Södra Råda kyrka har visat att byggnadshistorien inte är en obruten kedja.

Källa länsstyrelsen Västra Götaland och Göteborgs universitet

Bohusläns hembygdsförbund på Släktforskar dagarna

Släktforskar dagarna arrangeras i augusti varje år på olika platser i Sverige av Sveriges släktforskarförbund och dess medlemsföreningar. De senaste åren har hembygdsförbunden i Västra Götaland, HembygdVäst, medverkat under Släktforskar dagarna.

Guldgruva för släktforskare

För släktforskare kan kulturarvsföreningarna med sin kunskap om platsens historia, med sina arkiv och samlingar, vara en guldgruva. På webbplatsen Utforska platsen har Sveriges hembygdsförbunds medlemsföreningar samlat uppgifter om människor, gårdar, torp, verksamheter, föreningar, skolor och fornminnen och mycket mer. Här finns bilder, texter, dokument och mer därtill som beskriver bygdens platser, miljöer, händelser och människor. Det går att söka information om en plats via en karta eller via platsens namn. Platserna är ordnade under län, kommun, distrikt och en mängd underliggande platser.. Via kartan kan du också upptäcka aktiviteter som föreningar arrangerar.

Materialet har en historisk prägel men du hittar även mer nutida innehåll som kan ge perspektiv på en utveckling över tid.

Till höger på båda bilder: Lars-Inge Stomberg, vice ordförande Bohusläns hembygdsförbund, på Släktforskar dagarna i Skövde. Många besökare upptäckte att kulturarvsföreningar kan vara till stor hjälp vid släktforskning. Foto Bo Andersson, Dalslands hembygdsförbund

Museet är öppet
måndag 10:00–16:00
tisdag till torsdag 10:00–20:00
fredag till söndag 10:00–16:00
Fri entré!

Utställningar

Flykten till Marstrand

I november 1969 placerades tvåhundra polsk-judiska flyktingar på Marstrand för att bo på ön under vinterhalvåret och lära sig svenska. De hade blivit fördrivna från sitt hemland, där de levde i generationer, och började sina nya liv på en kall och ödslig klippö. Vissa hade överlevt Förintelsen, andra hade vuxit upp efter kriget utan att känna till sin judiska bakgrund. Polens antisemitiska kampanj blev en chock som förändrade allt.

Anna Grinzweig Jacobsson var själv en av flyktingarna, då sex år gammal och för liten för att kunna minnas. Nu, femtio år senare, har hon närmat sig sin historia genom att söka upp andra som också hamnade på Marstrand och låta dem berätta. Resultatet har blivit en bok och utställningen *Flykten till Marstrand*. I utställningen kan du ta del av en okänd historia med stark koppling till högaktuella frågor såsom antisemitism, flykt, minne, språk, exil och identitet.

Utställningen består av fotografier, texter och film samt föremål från några av de personer som flydde till Sverige.

Utställningen är en vandringsutställning producerad av Judiska salongen och Bohusläns museum och kommer visas på olika platser runt om i Sverige, se flyktentillmarstrand.se för aktuell info.

Till 20 november

MOD – om jämställdhet och rösträtt

Sista chansen att besöka utställningen på museet.

Till 30 oktober

MOD finns också på nätet: mod2021.se och här finns utställningen kvar även efter att utställningen på museet avslutas. Läs också om *Magasin MOD* på sidan 3.

Boken *Flykten till Marstrand* av Anna Grinzweig Jacobsson har blivit till en vandringsutställning.

Midvinterfest 2022

Midvinterfest är en formgiven utställning med ett brett utbud av hållbar, lokalt tillverkad slöjd, hantverk och konsthantverk. Det är både en arena för försäljning och en berättande utställning. Det som gör *Midvinterfest* speciell är att besökaren får ta med sig det som den köper direkt ur utställningen, vilket innebär att utställningen fylls på hela tiden och därför är i ständig förändring.

Tema för årets *Midvinterfest* är: Slöjden och kvinnorna. Genom både utställning och försäljning vill vi visa och berätta om kvinnors slöjdande både i det vardagliga och det konstnärliga. Utställningen berättar också om de föreningar och nätverk som haft stor betydelse för kvinnors möjlighet till utveckling eller utbildning i hantverkskunnande och konstnärligt skapande.

Till 8 januari 2023

Pablo Picasso – i Picassos öga

Ett urval av hans grafiska verk

Pablo Picasso (1881–1973) är en av världens mest erkända och produktiva konstnärer som vid sidan av måleriet och skulpturen även arbetade med grafik under hela sitt långa konstnärskap.

Pablo Picasso är känd för att tillsammans med Georges Braques ha introducerat kubismen. Kubismen bröt med den föreställande konsten och banade väg för många andra konstströmningar – som exempelvis den abstrakta konsten och surrealismen. Kravet på realism, avbildning och perspektiv överges och konstnärens inre världar kan därefter gestaltas på ett friare sätt.

Picasso blev både beundrad och omstridd under sin livstid. Hans inflytande blev stort under 1900-talet, där både hans verk och persona blev liktydigt med modernismen och en omfattande mytbildning uppstod kring honom.

Picassos grafiska produktion är stor och omfattar runt 2400 förlagor.

2023 är det 50 år sedan Picassos bortgång. Detta uppmärksammas med ett världsomspännande initiativ: "Celebración Picasso". Med start i september kommer en rad olika utställningar att äga rum, bland

annat på Metropolitan Museum of Art i New York, på Pradomuseet i Madrid, på Guggenheim-museet i Bilbao och på Centre Pompidou i Paris.

Utställningen i Konsthallen på Bohusläns museum har möjliggjorts genom generösa inlån från samlare och museer runtom i Sverige. Utställningen är producerad av Bohusläns museum.

Till 15 januari 2023

Mera på museet i höst

Guidade visningar av utställningar, film, musik, berättarafton, skaparverkstad för unga, kurser, föreläsningar om allt från sjukdomar till fjällstationer. Se museets hemsida för mer info!

Bohus Stickning

Äntligen en kurs för dig som vill både skapa och lära dig mer om bohuslänskt kulturarv! Under fyra tillfällen får du chansen att lära dig massor. Det blir film, föreläsningar och kurs i stickningen. I kursen ingår material som räcker till handledsvärmare. Kurspaketet passar både den erfarna och nybörjaren.

Se bohuslansmuseum.se för mer info och anmälan.

På bohuslansmuseum.se finns artiklar om Bohus stickning och på digitaltmuseum.se finns en mängd bilder och info om Bohus stickning.

Källa Bohusläns museum

Bohus Stickning.

BOKTIPS

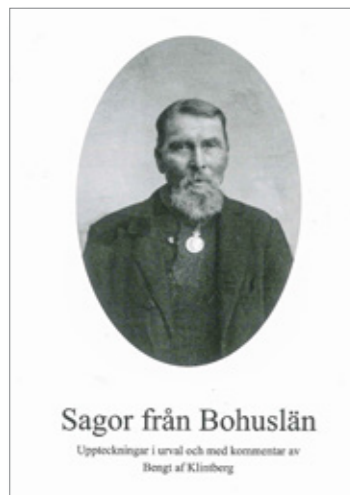
Livet på öarna Nr 2022-1

Krönikeskribare Cajsa Christensson, Ann-Katrin Eklund och Christer Christensson
Utgiven av Tjärnö Hembygdsförening

Tjärnö hembygdsförening bildades 1992, med Kerstin och Einar Tysklind som eldsjälarna, och firar i år sitt 30-årsjubileum. Under flera år har föreningen arbetat med att bygga upp ett litet museum samt gett ut ett antal broschyrer om fiskare, deras båtar och redskap. Olika personligheter som till exempel bygdefotografen Samuel Bergqvist har också beskrivits i text och bild. Under 2018 startades en studiecirkel med målsättningen att i bokform beskriva öarnas gårdar och torp samt näringar, kommunikationer, affärer, skolor med mera. Studiecirkeln fick avbrytas på grund av pandemin och i och med detta ändrades planerna till att producera en serie broschyrer. Det första häftet, *Livet på öarna 1-2022*, har nu blivit klar och utgiven till jubileumsåret.

I berättelsen om Tjärnö socken ligger fokus på öarna som hör till Tjärnö hembygdsförenings verksamhetsområde: Daftö, Öddö, Tjärnö och Saltö med tillhörande öar och holmar. En del av underlaget, som tidningsartiklar, återfanns i föreningens arkiv som tidigare studiecirkel bevarat. Från äldre tider betyder Gösta Frammes forskning mycket för att ge en inblick i öarnas historiska utveckling.

Innehållet i broschyren består av tre avsnitt: Öarna från forntid till nutid, hembygdsforskare i föreningen samt hembygdsföreningens historia 1992–2022. Beskrivningen av öarnas historiska bakgrund är en sammanfattning av tidigare publicerad källforskning. Öarnas historia har påverkats av att vara en utskärgård och gränsland mellan Norge, Danmark och Sverige. Närheten till Skagerrack och Nordsjön, stridigheter mellan stormän och kungar med maktanspråk på landskapet samt skiftningar i klimatet har varit öbornas livsbetingelser genom seklerna.

Sagor från Bohuslän

Av Bengt af Klintberg

I Bohuslän levde det muntliga sagoberättandet kvar längre än i många andra landskap. I boken har Bengt af Klintberg gjort ett urval av dessa sagor. De flesta sagorna är upptecknade för mer än 100 år sedan efter ett femtiotal berättare. Den främste berättaren är fiskaren och bodkarlen August Jakobsson från Tanum. Under åren 1919–1920 dokumenterades Augusts sagor av David Arill. August, och flera av de andra berättarna vars sagor finns med i boken, kunde konsten att berätta långa undersagor om prinsar och prinsessor, jättar och troll. I boken finns också djursagor, skämtsagor och ramsartade sagor.

Bengt af Klintberg har skrivit en mängd böcker, främst om folkdiktning, men också allt ifrån poesi till barnböcker samt böcker om moderna vandringsägnar som *Rättan i pizzan*, *Den stulna njuren* och *Glitterspray*.

Sagor från Bohuslän ingår i serien *Svenska sagor och sägner* och är utgiven av Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur, en riksakademi med uppgift att främja forskning om svensk folkkultur.

Boken *Sagor från Bohuslän* går att ladda ner från Kungl. Gustav Adolfs Akademiens hemsida.

Kutterfiske på Nordsjön

Utgiven av Tjärnö hembygdsförening

Tjärnö hembygdsförening har gett ut en dokumentation av makrillfisket och de fiskare från Tjärnö med omnejd som deltog i fisket.

I broschyren *Kutterfiske på Nordsjön* beskrivs arbetet, fiskarna, redarna och båtarna. Har du någon släkting som deltog i makrillfisket på Nordsjön i början av 1900-talet? I den medföljande bilagan finns samtliga besättningsmedlemmar från Tjärnö socken med omgivning registrerade under ca 30 år som makrillfisket bedrevs.

Makrillfisket i Bohuslän

Från 1880-talet till en bit in på 1920-talet pågick makrillfiske i Nordsjön av bohuslänska fiskare. Tidigare hade mycket av fisket varit fiske efter långa som torkades till lutfisk. Nu ökade fisket av sill och makrill.

Kuttrar

En kutter är ett mindre segelfartyg. Ordet kutter kommer från engelskans cutter som betyder skära eller klyva. I slutet av 1800-talet pågick en kampanj i England för att de brittiska fiskarna skulle byta ut sin seglade fiskeflotta mot ångbåtar. Detta gjorde att det blev många engelska båtar till salu och det var dessa båtar som köptes av bohuslänska fiskare. Båtarna byggdes om för att passa för makrillfiske och båtarna fick ofta behålla sina engelska namn som *Pride*, *Helping hand* och *Lord Nelson*. Båtarna var lättseglade och höll en stabil kurs.
Källa Bohusläns museum/sverigeshistoria.se

Kuttrar utanför Bohusläns kust.
Ur Bohusläns museums samlingar

NOTISER

Far, håll dig gömd! Ett runbrev i Lödöse museums samlingar

På Lödöse museum finns en stor mängd föremål från medeltiden. Lödöse var en av Sveriges första städer och med över en halv miljon fynd är platsen idag en av de fyndrikaste medeltida platserna i Sverige. På en benbit i museets samlingar finns ett så kallat runbrev, i detta fall text ristad på ett revben. Detta runbrev är från slutet av 1100-talet eller början på 1200-talet och på benbiten står "Late genitor Vae", det betyder: Far håll dig gömd. Vad betyder varningen? Vem skickade den och varför? Svaren kommer vi aldrig att få men, varningen finns kvar än idag för alla att beskåda. I Lödöse museums samlingar finns ett 60-tal runbrev, de flesta skrivna på fornsvenska.

Runbrevet är ett av alla de föremål som lyfts fram i *Ting i Västra Götaland* som är en serie i VGRfokus som lyfter fram några av den enorma mängd föremål som finns inom Västra Götalandsregionens omfattande verksamhet, med allt från sjukhus till museer och naturbruksskolor.

Källa Lödöse museum

Bäckdräkten: en unisex-folkdräkt

Nu finns en unisex-folkdräkt som är skapad genom att sammanväva de manliga och kvinnliga idealen och normerna i den svenska folkdräktstraditionen. Bakom projektet står artisten Fredy Clue, och illustratören och konstnären Ida Björs.

Textilmuseet har ingått i och

Nu finns en folkdräkt som är gemensam för både kvinnor och män.

Foto Textilmuseet

stöttat projektet och en fokusgrupp har ingått i projektet och gruppen har diskuterat stil och identitet.

Projektet vill främja en öppnare folkkultur genom att utveckla och tänja på gränserna och visionen är att få fler personer att känna sig inkluderade i folkkulturen och i samhället i stort.

Projektet är finansierat av Västra Götalandsregionen, Folk You och Kulturungdom och sker i samarbete med bland andra Folk You, Kulturungdom, Borås Pride och Textilmuseet.

Källa Textilmuseet och KulturUngdom

9 av 10 besökare tillbaka på museer i somras

Dryga 6 miljoner museibesök gjordes på landets museer under sommaren, vilket är en ökning med nästan 60 procent från 2021. Riksförbundet Sveriges Museer har sammanställt medlemmarnas besöksantal perioden juni-augusti och jämfört med de tre senaste åren, det vill säga före, under och efter pandemin. Viss ekonomisk återhämtning har skett i verksamheterna, men oro kvarstår efter pandemiårens publik tapp.

–Nu krävs politiskt mod och fortsatta ekonomiska satsningar för att museernas unika förmåga att förmedla kunskap, skapa möten och spegla vår samtid ska kunna upprätthållas, säger Gunnar Ardelius, generalsekreterare för Sveriges Museer.

Källa Sveriges museer

Skönlitterära böcker lär elever historia

För elever kan det vara svårt att förstå det förflutna och få en känsla för historiens tid och rum. Men, med hjälp av skönlitterära berättelser har eleverna möjlighet att identifiera sig med karaktären i boken och på så sätt leva sig in i andra tidsepoker. Det menar forskarna Mary Ingemansson och Jenny Edvardsson från Högskolan i Kristianstad, som båda arbetar med skönlitteratur och didaktik - vetenskapen om alla faktorer som påverkar undervisning och dess innehåll.

Mary använder termer som historiemedvetande och historisk empati när hon förklarar vad det handlar om. Första termen är vetenskapen om att människor existerar i tid och rum och alltid på något sätt präglas av detta. Det vill säga

att de har en härkomst och en framtid, samt vetenskapen om att ingenting är oföränderligt.

Den andra termen handlar om att när man läser historiska texter är det viktigt att försöka sätta sig in i de dåtida människornas situation och förstå deras handlingar utifrån den kontext de levde i. Att göra det brukar kallas historisk empati.

Genom att förstå historien förstår man också samtiden bättre enligt forskarna. En del frågor är allmänmänskliga – existentiella frågor som handlar om makt, relationer, kärlek, död och utanförskap, frågor som människan i alla tider uppehållit sig vid och som man genom skönlitteraturen kan närma sig och samtala om.

Källa forskning.se

Artificiell intelligens daterar mänskliga kvarlevor

Sedan 1950-talet har kol-14-metoden använts för att datera fornlämningar och fossil innehållande organiskt material. Metoden, som bygger på förhållandet mellan två olika kolisotoper, har revolutionerat arkeologin. Tekniken är dock inte alltid helt tillförlitlig i fråga om exakthet, vilket kan göra det komplicerat att kartlägga forntida folk, hur de rört sig och hur de är besläktade. Nu har kol-14-metoden fått konkurrens. Genom att analysera DNA med hjälp av artificiell intelligens har ett internationellt forskarlag, lett från Lund, utvecklat en metod som gör det möjligt att få fram exakta dateringar av tiotusenåriga mänskliga kvarlevor. Metoden kallas Temporal Population Structure (TPS) och går att använda på material som är 10 000 år eller yngre. I studien analyserade forskargruppen cirka 5 000

mänskliga kvarlevor – från senmesolitikum till modern tid. Samtliga kunde dateras med en sällan skådad exakthet.

Forskarna räknar inte med att TPS ska slå ut kol-14 utan ser snarare metoden som ett kompletterande redskap. En metod som kan användas när det råder oklarhet kring en kol-14-datering.

Förutom Lunds universitet har University of Sheffield, University of Bristol och National Heart, Lung, and Blood Institute deltagit i arbetet.

Källa Nättidningen Svensk Historia

Mumifiering i Europa redan i förhistorisk tid

Fram till nu har de äldsta kända fallen av medveten mumifiering funnits i Atacamaöknens kustområden i norra Chile där jägare och samlare i Chinchorrokulturen levde för 7 000 år sedan. Där begravdes mumifierade döda kroppar i så kallade skalbankar. De flesta kända mumierna i världen är betydligt yngre och uppskattas vara mellan 4 000 och ett par hundra år gamla. Genom att mumifiera kroppar blev de lättare att transportera, eftersom kroppen blir både mindre och lättare då den torkas ut. De mumifierade kropparna kan även visa på betydelsen av de platser som kropparna fördes till för att begravas, och om resan dit.

Nu har forskare upptäckt mumifiering av döda kroppar i 8 000 år gamla gravar från jägarstenåldern i Portugal.

Om mumifiering i Europa är äldre än vad man tidigare har trott, ger den här upptäckten helt ny kunskap om gravritualerna i dessa stenålderssamhällen.

Källa Uppsala universitet

BOHUSARVET

Tidskrift för Bohusläns hembygdsförbund

Ansvarig utgivare

Mats Ekberg mats.ekberg@foretagsfin.se

Redaktör

Marika Russberg, 0522-65 65 14
marika.russberg@bohuslansmuseum.se

Grafisk form och layout

Harri Kantola

Redaktionsråd

Anna Olsson, Marika Russberg och
Lars Rydbom

Bohusläns
hembygdsförbund

Bohusläns hembygdsförbund (Bhf)

Bhf är paraplyorganisation för drygt 100 kulturarvsföreningar i Bohuslän och fd Göteborgs och Bohus län. Föreningarna är hembygdsföreningar, gillen, kulturföreningar, släktforskarföreningar, båtöreningar m.fl. Föreningarna arbetar med att bevara, använda och utveckla vårt gemensamma kultur- och naturarv.

Vill du stödja Bhfs arbete?

Varmt välkommen som medlem!

Medlemskap

Bohusarvet utkommer med 4 nr/år
Prenumeration ingår i medlemskap i
Bohusläns hembygdsförbund 300 kr/år.

Plusgiro 523188-1 Bankgiro 303-8486
Skriv namn och adress,
eller ring eller maila, se nedan.

Kontakt

Box 403, 451 19 Uddevalla
bohuslanshembygdsforbund@
bohuslansmuseum.se
hembygd.se/bohuslan
Bohusläns hembygdsförbunds ordförande
Ingrid Kennborn, ingrid@kennborn.se
/ 0706-94 62 72
Kulturarvskonsulent Marika Russberg,
marika.russberg@bohuslansmuseum.se
/ 0702-38 99 80

Tryck
Risbergs Information & Media AB,
Uddevalla 2022

ISSN 1654-2274

Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera
och förkorta insänt material.

Bohusläns
hembygdsförbund